

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Теорія та методологія досліджень в межах психології діяльності в особливих умовах»

професійний обов'язковий освітній компонент за освітньо-науковою програмою «Екстремальна та кризова психологія», підготовки за третім рівнем вищої освіти у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»

Рекомендовано кафедрою психології діяльності в особливих умовах на 2024- 2025 навчальний рік.

Протокол № від 2024 р.

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни «Теорія та методологія досліджень в межах психології діяльності в особливих умовах»

2024 рік

Загальна інформація про дисципліну

1. Анотація

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Теоретико-методологічні проблеми психології діяльності в особливих умовах» спрямовані на формування знань з методології, теорії методу і процесу, психології, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності, на етапах своїх досліджень, а також здобуття базових знань з методології, методики та організації наукової діяльності для забезпечення їхньої професійної підготовки у якості науковців. Отримані знання допомагають розвинути практичні вміння, що забезпечує творчість та ініціативу в професійній діяльності. Курс передбачає формування стійких навичок та формування поглиблених знань, умінь методики і методології науки у системі організації науково-дослідницької діяльності. Набуті знання також формують особистість майбутнього науковця.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Оніщенко Наталія Вікторівна, начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету управління та захисту населення, доктор психологічних наук, професор.
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94, кабінет № 422 Робочий номер телефону – 707-34-74.
E-mail	n-onischenko@ukr.net
Наукові інтереси	- психологічна допомога постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій; - соціально-психологічна реабілітація професійних контингентів; - посттравматичне зростання.
Професійні здібності	- професійні знання і практичний досвід щодо організації та надання екстреної психологічної допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій різного походження; - навички психологічного аналізу професійної діяльності екстремального профілю; - організація та здійснення науково-методичного супроводу професійної діяльності психологів ДСНС України .
Наукова діяльність за освітнім компонентом	1. Оніщенко Н.В., Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та

	<p>прикладні аспекти : монографія - Х. : Право, 2014. – 584 с.</p> <p>2. Оніщенко Н.В. Установка на життя як фактор збереження фізичного та психічного здоров'я в умовах екзистенціальної загрози / О.В. Тімченко, Н.В. Оніщенко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна № 981. Серія «Психологія». Випуск 47. – Х.: Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2011. – С. 173-177.</p> <p>3. Оніщенко Н.В. Психологічні особливості переживання початку війни цивільним населенням м. Харкова/ Оніщенко Н.В. //Проблеми екстремальної та кризової психології - 2022. № 1(3) – С.84-96 DOI 10.52363/dcpp-2022.3.12</p> <p>4. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції: Монографія / За заг. ред. Н.В.Оніщенко, О.В. Тімченко. – Х. : ФОП Панов А.М., 2019. – 176с.</p>
--	--

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щосереди з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 422. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: формування знань з методології, теорії методу і процесу, психології, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності, на етапах своїх досліджень, а також здобуття базових знань з методології, методики та організації наукової діяльності для забезпечення їхньої професійної підготовки у якості науковців.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти
	очна (денна)
Статус дисципліни	обов'язкова професійна
Рік підготовки	1 курс

Семестр	1
Обсяг дисципліни:	
- в кредитах ЄКТС	3
- кількість модулів	2
- загальна кількість годин	90
Розподіл часу за навчальним планом:	
- лекції (годин)	20
- практичні заняття (годин)	-
- семінарські заняття (годин)	24
- лабораторні заняття (годин)	-
- курсовий проект (робота) (годин)	-
- інші види занять (годин)	-
- самостійна робота (годин)	46
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	-
- підсумковий контроль	Екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного оволодіння даною навчальною дисципліною необхідними є вивчення наступних дисциплін: загальна психологія, філософсько-методологічні основи наукових досліджень.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Програма навчальної дисципліни

Відповідно до освітньо-наукової програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	ПР
Використовувати сучасні інформаційні джерела національного та міжнародного рівня для оцінки стану вивченості об'єкту	ПР 4
Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності	ПР 7
Аналізувати специфіку виникнення і протікання кризових тенденцій та їх вплив на особистісне і професійне становлення, правильно підбирати, розробляти та застосовувати методи, методики і техніки для діагностики криз особистості, запобігати виникненню кризового стану особистості.	ПР 14

Проводити науковий пошук і систематизацію проблемних ситуацій з обраного наукового напрямку, використовувати вітчизняний та зарубіжний досвід встановлення відповідності психічних особливостей працівників ДСНС, інших ризиконебезпечних професій вимогам екстремальної та кризової психології.	ПР 15
Володіти навичками аналізу та самоаналізу науково-дослідної та науковопедагогічної діяльності, планування, організаторської, координаційної та управлінської діяльності, здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію.	ПР 19
- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:	
Програмні компетентності (загальні та спеціальні)	ЗК, СК
Здатність до адаптації та дії в новій ситуації	ЗК 10.
Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та практики у галузі екстремальної та кризової психології.	СК 1.
Здатність використовувати та розробляти психологічні способи подолання фахівцями ризиконебезпечних професій негативних психічних станів, що викликані кризовими та екстремальними ситуаціями.	СК 5.
Здатність аналізувати та систематизувати інформацію щодо вивчення психологічних умов та шляхів встановлення відповідності особистісних якостей фахівців ризиконебезпечних професій вимогам діяльності в особливих умовах..	СК 9.

Теми навчальної дисципліни:

Модульний контроль № 1

Тема 1. Наука та наукові дослідження	Лек. – 2 год.
1.1. Основні закономірності розвитку науки.	ПЗ. – 2 год.
Класифікація наук.	СР – 5 год.
1.2. Загальні поняття про наукову діяльність.	
1.3. Організація науково-дослідної діяльності в Україні.	
 Тема 2. Основні принципи науки та наукового пізнання	Лек. – 2 год.
2.1. Класифікація принципів науки і наукового пізнання.	ПЗ. – 2 год. СР – 5 год.

- 2.2. Специфіка наукового пізнання.
2.3. Поняття наукового мислення та наукового знання.

Тема 3. Наукове дослідження та методика його виконання в межах психології діяльності в особливих умовах

Лек. – 2 год.

ПЗ. – 2 год.

СР – 5 год.

- 3.1. Об'єкт і предмет наукового пізнання.
3.2. Методологія наукового пізнання: поняття, класифікаційні рівні і основні принципи.
3.3. Характеристика методів наукового пізнання.
3.4. Емпіричне пізнання: поняття, роль і завдання.
3.5. Теоретичне пізнання: поняття, роль і завдання.

Тема 4. Організація наукового дослідження та оцінка його ефективності

Лек. – 2 год.

ПЗ. – 2 год.

СР – 5 год.

- 4.1. Специфіка наукового і повсякденного пізнання.
4.2. Проблематика наукових досліджень.
4.3. Науково-дослідна діяльність здобувачів.

Тема 5. Інформаційне забезпечення наукових досліджень

Лек. – 2 год.

ПЗ. – 4 год.

СР – 6 год.

5.1. Поняття про наукову інформацію та її роль у проведенні наукових досліджень.

(МКР)

Модульний контроль № 2

Тема 6. Методика теоретичних і експериментальних досліджень

Лек. – 2 год.

ПЗ – 2 год.

СР – 5 год.

- 6.1. Особливості теоретичних досліджень.
6.2. Експеримент як засіб отримання нових знань.
6.3. Вибіркові оцінки коректності математичної обробки результатів експерименту.
6.4. Вимоги щодо проведення статистичних спостережень.

Тема 7. Моделювання в наукових дослідженнях

Лек. – 2 год.

ПЗ – 2 год.

СР – 5 год.

- 7.1. Класифікація методів математичного моделювання.
7.2. Основні постулати моделювання. Співвідношення між моделлю та системою.
7.3. Класифікація моделей. Вимоги до моделей.

Тема 8. Організація науково-дослідної роботи здобувачів

Лек. – 2 год.

ПЗ – 4 год.

СР – 5 год.

8.1. Загальні відомості про науково-дослідну роботу здобувачів.

8.2. Організація підготовки кваліфікаційної роботи.

8.3. Етапи процесу наукового дослідження та підготовка оформлення кваліфікаційної роботи.

Тема 9.-10. Ефективність результатів наукових досліджень та її критерії

Лек. – 4 год.

ПЗ. – 4 год.

СР – 5 год.

(МКР)

9.1. Складання звітів про науково-дослідні роботи і публікація їх результатів.

9.2. Складання і подання заявки на винахід.

9.3. Впровадження завершених науково-дослідних робіт.

Всього

90 годин

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: екзамен наприкінці семестру; аналітичні роботи, презентації.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України.

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних ситуацій, контрольної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Види навчальних занять	Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль			

Модуль 1	лекції	5	0	0
	семінарські заняття	0	0	0
	практичні заняття*	6	2	12
	модульний контроль*	1	10	10
Разом за модуль 1				22
Модуль 2	лекції	5	0	0
	семінарські заняття	0	0	0
	практичні заняття*	6	2	12
	модульний контроль*	1	10	10
Разом за модуль 2				22
Разом за поточний контроль				44
Індивідуальна самостійна робота				10
II. Підсумковий контроль (екзамен)				46
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100

За виконання творчих робіт з навчальної дисципліни (участь в університетських олімпіадах з дисципліни, підготовка наукових статей, участь у конкурсах робіт і олімпіадах, виконання завдань із удосконалення дидактичних матеріалів з дисципліни тощо) здобувачу вищої освіти можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів немає перевищувати 20.

Поточний контроль

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті:

3 бали – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює свої думки, наводить приклади;

2 бали – здобувач орієнтується в обговорюваній тематиці, але недостатньо обґрунтуванні відповіді, допущені незначні помилки;

1 бал – здобувач частково володіє матеріалом та може окреслити лише деякі проблеми теми;

0 балів – здобувач не знає відповіді на поставлені питання або поверхово розкрив лише окремі положення при цьому допустив суттєві помилки.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, логіка викладання, культура мови, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні модульних контрольних робіт:

10 балів – вірно дані відповіді на чотири питання з дотриманням всіх вимог до виконання;

8-9 балів – в цілому розкриті чотири питання, але недостатньо обґрунтуванні відповіді, допущені незначні помилки;

6-7 балів – дані відповіді на три питання;

4-5 балів – дані відповіді на два питання

1-3 бали – дано відповідь на одне питання;

0 балів – відповідь відсутня.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього семінарського заняття в межах окремого залікового модуля.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з трьох питань. У відповіді на поставленні питання здобувачі вищої освіти повинні відобразити володіння навчальним матеріалом, зокрема, вміння застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, проявляючи особисту позицію щодо них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Здобувач вищої освіти зобов'язаний сумлінно дотримуватися розкладу занять з навчальної дисципліни, не допускати пропуски та запізнення на заняття (без поважних причин), користуватися мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття тільки з дозволу науково-педагогічного працівника.
2. Здобувач вищої освіти зобов'язаний здійснювати якісну підготовку до семінарських та практичних занять, приймати активну участь в обговоренні навчальних питань, дотримуватись термінів до яких має бути виконано певне завдання.
3. Дотримання політики НУЦЗ України щодо академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право та суміжні

права; надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації; використання достовірної інформації з офіційних джерел у завданнях.

4. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.
5. Викладач буде вдячний, якщо здобувач надасть відгук щодо якості навчання та висловіть свої пропозиції з покращення змісту курсу та форм роботи.

Перелік рекомендованих завдань для індивідуальної самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Охарактеризуйте науку як особливий вид людської діяльності.
2. Назвіть історичні етапи розвитку науки та розкрийте особливості кожного з них. Проаналізуйте функції науки в сучасних умовах.
3. Назвіть основні якості науковця.
4. Назвіть етичні підходи до розв'язання наукових проблем
5. Подайте основні ознаки науки майбутнього.
6. Що таке пізнання? Охарактеризуйте основні форми наукового пізнання.
7. Що таке знання, які його способи класифікації?
8. Що є істина? Дайте основні характеристики істини.
9. Порівняйте зміст понять «метод», «методика», «методологія».
10. Дайте загальну характеристику основних принципів та підходів загальнонаукової методології.
11. У чому суть загальнологічних методів?
12. Що таке ідеальні та матеріальні моделі як засоби пізнання?
13. Розкрийте зміст і структуру конкретнонаукової методології.
14. Наукові ступені і вчені звання. Наукометричні бази. Наукові медалі і премії.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену:

Модуль 1.

1. Наукова діяльність. Види наукової діяльності.
2. Історичні етапи науки.
3. Наука XX і XXI століття: характерні особливості.
4. Види та ознаки наукового дослідження.
5. Теоретичні та методологічні принципи науки.
6. Наукова ідея, науковий принцип. Наукові поняття та гіпотези.
7. Методологія наукового дослідження.
8. Фундаментальні наукові дослідження.
9. Прикладні наукові дослідження.
10. Загальнонаукові методи дослідження.
11. Організація наукової діяльності в Україні.

12. Застосування дедуктивного та індуктивного методів.
13. Метод системного аналізу.
14. Процеси наукового дослідження. Загальна характеристика.
15. Формулювання теми та постановка проблеми наукового дослідження.
16. Методологія теоретичних досліджень.
17. Наукова інформація та способи її пошуку.
18. Поняття «інформаційний пошук». Етапи інформаційного пошуку.
19. Пошук інформації, його етапи.
20. Електронні засоби пошуку інформації.
21. Особливості інформаційного пошуку при проведенні наукового дослідження.
22. Техніка роботи зі спеціальною літературою.

Модуль 2.

1. Загальні відомості про теоретичні дослідження.
2. Експеримент як засіб отримання нових знань. Розробка методики експерименту.
3. Вимоги щодо проведення статистичних спостережень.
4. Загальні відомості про моделювання систем. Класифікація методів математичного моделювання.
5. Класифікація моделей. Вимоги до моделей.
6. Наукова публікація. Поняття. Функції основні види.
7. Наукова монографія.
8. Наукова стаття та її структурні елементи.
9. Тези наукової доповіді. Правила їх написання.
10. Правила оформлення публікацій.
11. Загальна схема дисертаційного наукового дослідження, записки до вибору теми дисертації.
12. Пошук, накопичення та обробка наукової інформації.
13. Вимоги до автореферату дисертації.
14. Порядок захисту дисертації.
15. Оформлення документів для подання атестаційної справи до ВАК України.

Рекомендовані джерела інформації

1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
2. Кризова психологія: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. – 383 с.
3. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: Підручник / За заг. ред. В.П. Садкового. – Х.: УЦЗУ, 2009. – 244 с.
4. Практична психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.С. Корольчук, Г.М. Ржевський та ін. – К.: Київ. нац.. торг.-екон. ун-т, 2014. – 728 с.

5. Приходько І.І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності: Монографія. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2013. – 745 с.
6. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції: монографія / За заг. ред. Н.В. Оніщенко, О.В. Тімченка. – Х.: ФОП Панов А.М., 2019. – 176 с.
7. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: монографія / За ред. С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Зливкова. – Суми.: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. – 540 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.social.org.ua>.
2. <http://www.dnop.kiev.ua>.
3. <http://uig.com.ua>.

Розробник:

начальник кафедри
психології діяльності
в особливих умовах
доктор психологічних наук, професор

Наталія ОНІЩЕНКО